

Milan Mesić

*Odsjek za sociologiju, Filozofski fakultet
Sveučilišta u Zagrebu*

AMERIČKE MIGRACIJSKE KONTROVERZIJE

SAŽETAK

SAD su bile i ostale najvažnijom imigracijskom zemljom svijeta. Zadnja četvrtina 20. stoljeća obilježena je novim masovnim imigracijskim valom, koji se prema apsolutnom godišnjem imigracijskom priljevu može mjeriti s vrhuncima prethodnog vala na prijelomu stoljeća. Recentna migracija razlikuje se, međutim, od tradicionalne po još većoj etničkoj, vjerskoj i kulturnoj raznovrsnosti pridošlica. Izrazita većina današnjih useljenika, legalnih i ilegalnih, dolazi iz latinskoameričkih i azijskih zemalja, dočim je europsko useljeništvo marginalizirano. Masovnost i neeuropski sastav imigranata izazvao je žestoku kritiku vladine imigracijske politike od strane protivnika (tekuće) imigracije. Politički blok njezinih zagovornika još je, međutim, snažan, tako da se žestoke rasprave za imigraciju i protiv nastavljaju, i teško se na ulasku u novo stoljeće može očekivati nacionalni konsenzus o daljnjoj imigracijskoj strategiji. Mnogi smatraju da je imigracijsko pitanje, uz multikulturalizam, jedna od ključnih tema u Americi nakon završetka »hladnog rata«. Aktualne imigracijske rasprave uključuju neka ključna pitanja američkoga socijalnog i ekonomskog razvitka, kao i pitanje kulturnoga i nacionalnog identiteta. Da bi čitatelj koji nije dobro upućen u kontekst aktualnih rasprava o suvremenoj imigraciji u Americu, mogao bolje pratiti i razumjeti pojedine njihove aspekte, prvo se sustavno prikazuju temeljne značajke suvremenih američkih imigracijskih tokova. Slijede poglavlja u kojima se kritički raspravlja o ekonomskim, demografskim, ekološkim i kulturnim pitanjima imigracije. Na kraju se razmatraju problemi imigracijske politike koji na neki način zaokružuju raspravu i dovode autora do određenih zaključaka.

KLJUČNE RIJEČI: migracija, imigracijska politika, multikulturalizam, SAD

Uvod

SAD su bile i ostale najvažnijom imigracijskom zemljom svijeta. Od svojega osnutka primile su šezdeset milijuna imigranata, od čega je dvije trećine stiglo tijekom dvadesetog stoljeća. Od druge polovice šezdesetih godina 20. stoljeća imigracija u SAD počinje, nakon četiri desetljeća strogih ograničenja, najprije postupno, a potom naglo rasti. Zadnje desetljeće dvadesetog stoljeća započelo je i završava s godišnjim priljevom koji ukupno, za razne kategorije imigranata, znatno premašuje milijunsku brojku. Imigracijski kontingenti, u apsolutnim veličinama i relativnim

odnosima spram stanovništva zemlje, mogu se uspoređivati jedino s masovnim migracijskim valom s kraja prošloga i početka ovog stoljeća. Do 1993. broj rezidenata rođenih u inozemstvu dosegnuo je 23 milijuna, što je činilo 8,9 posto stanovništva zemlje (Klaus i Weiner, 1997: VII).

Recentni migracijski val k tomu se bitno razlikuje prema svojim zemljopisnim, odnosno nacionalnim izvorima od prijašnjih, odgovarajući s jedne strane općoj globalizaciji svjetskih migracijskih tokova,¹ a s druge posebnoj ulozi SAD-a, kao vodeće svjetske gospodarske i vojne sile u pojedinim zemljama i regijama svijeta, te radikalnim promjenama u njezinu migracijskom zakonodavstvu. Glavnina useljenika u tom razdoblju dolazi iz Latinske Amerike i pacifičke Azije, a onda i ostalih dijelova Trećega svijeta, dočim je udio europskih useljenika praktički marginaliziran. Do 1960. velika većina legalnih imigranata dolazila je iz Europe i Kanade; tijekom pedesetih oni su još činili više od dvije trećine (67,7%) ulaznih kontingenata, i od tada se trend počinje naglo mijenjati (Bean, Vernez i Keely, 1989: 123). Tijekom osamdesetih samo 12,5 posto legalnih imigranata imalo je europsko ili kanadsko podrijetlo, a 84,4 posto latinskoameričko. Time su se SAD počele pretvarati iz u osnovi dvorasnog društva, s izrazitom bijelom većinom i crnom manjinom (ne računajući manje od jednog postotka indijanskih urođenika), u multirasno i multietničko društvo (Passel i Edmonston, 1994). Do 1990. gotovo je četvrtina stanovništva pripadala nekoj od manjinskih rasno-etničkih skupina: Afroamerikancima, Hispanjolicima, Azijcima-Amerikancima ili domorodačkim Amerikancima² (Bean, Cushing i Haynes, 1997: 124).

Već su se osamdesetih godina mogle čuti pojedinačne upozoravajuće, pa i oštre, kritike na imigracijsku politiku zemlje i njezine navodno štetne posljedice za američko društvo – na gospodarskome, demografskom i kulturnom planu. No, za razliku od nekih europskih država s velikim brojem imigranata kao što su Njemačka ili Francuska, primjerice, imigracijsko pitanje kao središnji nacionalni politički problem javlja se ovdje nešto kasnije – početkom devedesetih. Jedan razlog može se pripisati činjenici da se Amerika uvijek određivala kao useljenička zemlja, što nije slučaj sa spomenutim europskim državama, unatoč velikoj imigraciji. Drugo, u njoj je nezaposlenost bila znatno niža nego u Europi (Huntington, 1997: 250).

Žestoki napadi usmjereni su najprije na ilegalnu imigraciju, a kao detonator prave eksplozije nabujalih antiimigracijskih sentimentata poslužio je nemio događaj nasukivanja broda »Golden Venture« 6. lipnja 1993. na poluotoku Rockaway u Queensu, nadomak New Yorka. Na njemu se prevozilo 296 ilegalnih kineskih imi-

¹ Procjenjuje se da je 1990. u svijetu bilo oko 100 milijuna legalnih migranta, kojima treba pribrojiti barem još 10 milijuna ilegalnih te oko 19 milijuna izbjeglica (Weiner, 1995: 21). Oni su posljedica složenih i isprepletenih procesa modernizacije i tehnoloških promjena, dekolonizacije i nastanka novih država, a njihovo masovno pokretanje olakšano je revolucijom u transportu i masovnim medijima.

² Službena američka terminologija i stručna literatura koristi danas termine *African-Americans* – za crnce, *Hispanics* ili *Latinos* – za Latinoamerikance, *Asians* ili *Pacific Islanders* – za različite azijske etničke skupine, i *native-Americans* za Indijance.

granata koje je spasila obalna straža iz hladna i uzburkana mora.³ Tim povodom otvorene su u medijima i stručnim časopisima rasprave o problemu ilegalne imigracije i ilegalnih imigranata u zemlji, čiji se broj procjenjivao na oko 5 milijuna u posljednjih deset godina. Istaknuti novinari, akademičari i političari počeli su zauzimati strane za predstojeće temeljnije i dalekosežnije rasprave o stanju i perspektivi američke imigracije. Od tada do danas rasprava između kritičara i zagovornika recentnih imigracijskih trendova samo je dobila na žestini. Pri tomu su otvorena sva ključna pitanja američkog društva vezanog uz imigraciju: od njegova kolonijalnog nastanka, preko historijskih imigracijskih valova, do aktualnih pitanja nacionalnog identiteta i njegove budućnosti. To je sve utjecalo na javno mnijenje koje od tada postojano, više ili manje dominantno, podržava reformu imigracijske politike u smjeru novoga, većeg ili manjeg restrikcionizma, osobito u državama s najvećim priljevom imigranata (Salins, 1997: 200).

Da bi čitatelj koji nije dobro upućen u kontekst aktualnih rasprava o suvremenoj imigraciji u Ameriku mogao bolje pratiti i razumjeti pojedine njihove aspekte, prvo ćemo sustavno prikazati temeljne značajke suvremenih američkih imigracijskih tokova. Slijede poglavlja u kojima kritički raspravljamo o ekonomskim, demografskim, ekološkim i kulturnim pitanjima imigracije. Na kraju se bavimo problemima imigracijske politike, koji na neki način zaokružuju raspravu i dovode nas do određenih zaključaka. Svaka je podjela na ključne aspekte rasprave o suvremenim američkim imigracijama uvjetna, ali može s jedne strane poslužiti istraživaču kao analitičko sredstvo, a s druge čitateljima kao sistematizacijski okvir za praćenje složenoga društvenog fenomena kojim se ovdje bavimo.

Zakonodavstvo i suvremeni imigracijski tokovi u SAD

Mnogi sudionici aktualnih rasprava o suvremenoj američkoj imigraciji suglasni su oko ključne uloge koju je za velik rast imigracijskih kontingenata i diversifikaciju njihova područja podrijetla imao Hart-Cellerov zakon, donesen 1965. Riječ je, zapravo, o amandmanima na Imigracijski zakon iz 1952., kojima su napokon ukinute nacionalno diskriminacijske kvote⁴ te skinuta zabrana imigracije iz zone azijsko-pacifičkog trokuta.⁵ Tako korjenit zaokret u imigracijskoj politici većina komentatora stavlja u kontekst liberalizacijskih i demokratizacijskih postignuća pokreta za građanska prava, koji je ključne političke (zakonodavne) pobjede ostvario

³ Putnici su se trebali prebaciti na manji brod i njime ilegalno ući u newyoršku luku, ali se on nije pojavio. Iste godine masovni mediji donijeli su još jednu dramatičnu vijest koja se ticala imigracije – da je, naime, osumnjičeni za bombaški napad na Svjetski trgovinski centar na prijevaru ušao u zemlju kao lažni azilant (Mills, 1994: 12, 14).

⁴ Utvrđene još zakonima iz 1921. i 1924.

⁵ Amandmani prihvaćeni 1976. i 1978. čine cjelinu s Imigracijskim zakonom iz 1965. zaokružujući njegove univerzalističke intencije i duh, po kojem se američka imigracijska politika na pravno jedinstven način primjenjuje praktički na cijeli svijet, odnosno svaku pojedinu zemlju svijeta (Ueda, 1994: 44–45).

sredinom šezdesetih.⁶ U tomu su posebnu ulogu imali baš useljenici iz južne i istočne Europe i njihova djeca, koji su do tada stekli važne pozicije u Demokratskoj stranci (Feagin, 1997: 28). Drugi u pozadini ove promjene ponajprije nalaze gospodarske razloge. SAD su nakon rata pa sve do ranih sedamdesetih prolazile kroz produljeni konjunkturni ciklus, s postojanim ekonomskim usponom, visokom produktivnošću i rastom nadnica i standarda života (Bean, Cushing i Haynes, 1997: 139). Za daljnji napredak gospodarstva zemlji je trebala dodatna imigrantska radna snaga, a ona se nije mogla osigurati bez skidanja nacionalnih restrikcija, budući da je područje »stare imigracije« uvelike iscrpilo svoje emisijske potencijale.

Protivno očekivanjima i uvjeravanjima njegovih gorljivih zagovornika,⁷ promjene u imigracijskom zakonodavstvu dovest će do naglog rasta ukupnog broja imigranata i do preusmjerenja glavnine imigracijskih tokova na zemlje Trećega svijeta. Nitko nije primijetio rupu u zakonu koja se mogla praktički neograničeno širiti. S namjerom poticanja spajanja imigrantskih obitelji, Zakon je, naime, proširio pravo ulaska, uz bračne partnere i maloljetnu djecu, i na roditelje američkih državljana i rezidenata, bez podlijevanja brojčanom ograničenju. Osim toga, članovi obitelji su prvi puta klasificirani kao I. preferencijalna useljenička kategorija zauzevši mjesto koje je pripadalo tražiteljima viza s posebnim radnim kvalifikacijama traženima na američkom tržištu radne snage.

No, i zakonodavac i svojedobni komentatori zakona računali su jednostavno na umjerenost korištenje te provizije, i to približno razmjerno nacionalnom podrijetlu američke populacije, ne računajući crnce koji su odavna izgubili rodbinske veze sa svojom pradomovinom. Međutim, od šezdesetih počinje naglo opadati udio europskog useljeništa, koji sve više potiskuju imigracijski tokovi iz Latinske Amerike, osobito Meksika, te Azije. Preusmjerenje imigracijskih tokova postaje utoliko važnije što je sedamdesetih i osamdesetih naglo rasla ukupna imigracija u zemlju. Baš će ti najnoviji imigranti, koji su često pripadali mnogočlanim obiteljima i još gajili tradicionalne, snažne obiteljske veze, najviše koristiti mogućnost neograničena spajanja obitelji. Time je nesvjesno osnažena »prirodna« tendencija svake migracije da se pretvori u »lančanu migraciju« ako za to postoje uvjeti.⁸

⁶ Mislimo na Zakon o građanskim pravima (1964) i Zakon o glasačkim pravima (1965), koji su smjerali (pravnom) dokidanju rasne i svake druge diskriminacije, osobito američkih Crnaca. Prvi izričito zabranjuje svaku diskriminaciju temeljem rase, boje kože, nacionalnog podrijetla, religije ili spola. Novum u tom zakonu, naspram tradicije američkoga pravnog individualizma, bilo je vezanje određenih prava uz članstvo u skupinama, što će također izazvati velike sporove, osobito u kontroverzijama oko afirmativne akcije. Nakon napuštanja zasebnog plafoniranja za Zapadnu i Istočnu hemisferu, amandmanom 1978. napokon je ostavljena samo ukupna godišnja dopuštena razina od 290.000 viza.

⁷ »Naši gradovi neće biti preplavljeni s milijun imigranata godišnje« – izjavio je jedan od pokrovitelja Zakona, senator Edward Kennedy. Njegov brat Robert, tada na dužnosti javnog tužitelja, s istim je optimizmom uvjeravao jedan kongresni podkomitet da će broj imigranata »koji se može očekivati iz azijsko-pacifičkog trokuta biti približno pet tisuća«.

⁸ Kako je dobro primijetila Myron Weiner: »Postoji li jedan jedini 'zakon' o migriranju, tada taj utvrđuje da kad jednom tok migriranja krene, on se dalje sam obnavlja. Migranti omogućuju svojim prijateljima i rođacima kod kuće da krenu u migraciju, pružajući im potrebite informacije, početna sredstva za život u migraciji, pomažući im u nalaženju smještaja i posla«. Posljedica toga »zakona« je »svjetska migracijska kriza« (Weiner, 1995: 28).

Između 1951. i 1965. ukupna imigracija dosegla je 4 milijuna. U 14 godina nakon novog zakona imigracija je blago narasla na 5,8 milijuna. Još važnija promjena imigracijskog obrasca kvalitativne je naravi i ogleda se u sve većoj diversifikaciji područja podrijetla imigranata s jedne strane i, s druge, u predominaciji latinoameričkih i azijskih imigrantskih skupina. Naime, udio europskih i kanadskih useljenika pao je do 1980. sa 62 na 27 posto, dočim su već tada Latinoamerikanci, Azijci i zapadni Indijci činili gotovo dvije trećine imigrantske populacije. Iz Azije je do 1965. dolazilo godišnje oko 21.000 ljudi, a nakon toga 150.000 (Steinberg, 1989: 269). Do osamdesetih je udio europskih imigranata, koji je početkom stoljeća činio 90, pao na tek 11 posto ukupne imigracije. Između 1971. i 1980. SAD su ukupno prihvatile 4,5 milijuna imigranata (Mills, 1994: 17). Godišnji imigracijski kontingenti postojano su rasli od sedamdesetih, kada su se prosječno kretali oko brojke od 450.000 imigranata do 730.000 tijekom osamdesetih (Ueda, 1994: 58–60), da bi pri kraju desetljeća prelazili milijunsku brojku i dosegli apsolutnu imigracijsku razinu s prijeloma stoljeća. Od 1980. do sredine devedesetih oko 15 milijuna stranaca, ponajprije Meksikanaca i drugih Latinoamerikanaca i Azijaca, ušlo je u zemlju. Ti imigranti i njihova djeca čine sada oko 10 posto stanovništva zemlje. Međutim, u nekim velikim metropolama (Los Angeles, New York...), imigranti pristigli nakon 1965. i njihovo potomstvo čine i više od trećine sadašnjih žitelja Amerike (Muller, 1997: 105–106). Prema popisu iz 1990., u zemlji se nalazilo 19,7 milijuna ljudi rođenih u inozemstvu, što je bio porast od 34 posto u odnosu na prethodni popis iz 1980. (Isbister, 1996: 60).

Naravno, ma kako radikalna, zakonska reforma imigracijske politike ne može sama biti odgovorna za sve posljedice sadašnjega imigracijskog vala u SAD. On se može razumjeti i objasniti samo u širem sklopu gospodarskih, društvenih i političkih procesa u svijetu, računajući i ratove i sve veće uzajamne međuovisnosti, odnosno globalizaciju tih procesa. Ubrzo nakon donošenja Hart-Cellerova zakona prestao je (1967) biti na snazi, odnosno nije više obnovljen, tzv. *bracero* program (od španj. *brazo*, »ruka«, seoski radnik i često privremeni migrant).⁹ Kako je, pak, gospodarska potreba za jeftinom sezonskom poljoprivrednom radnom snagom još i narasla, meksički poljoprivredni radnici sve su više dolazili ilegalnim kanalima i, bez mogućnosti ponovnoga legalnog prijelaza granice, sve češće ostajali kao ilegalni rezidenti.¹⁰

⁹ Američka i meksička vlada obnovile su 1942. program gostujućih radnika, kasnije poznat kao *bracero* program. Americi je usred rata nedostajala nekvalificirana jeftina radna snaga, kao i tijekom I. svjetskog rata. Riječ je o svojevršnim ugovorima o privremenom boravku za sezonske poljoprivredne radnike iz Meksika. Ugovori su gostujućim radnicima jamčili (iako se često nisu ispunjavali) posao, stanovanje i prehranu, s time da se nakon završetka poslova moraju vratiti svojim kućama. *Braceros* su po statusu svojih viza bili strani radnici, a ne imigranti. Do 1947. oko 200.000 gostujućih radnika radilo je u Americi, od čega polovica u Kaliforniji. Brojčani vrhunac program je dosegnuo 1959. kad je u zemlju ušlo oko 450.000 *bracerosa*. Kongres je obnavljao taj program sve do 1964., tako da je zaključen 1967. Do tada je tim putem granicu prešlo ukupno 4,7 milijuna meksičkih težaka (Ueda, 1994: 33–34).

¹⁰ Tijekom više od dva desetljeća svojega postojanja, *bracero* program je stvorio široku i čvrstu mrežu regrutacijskih i komunikacijskih kanala koja je s vremenom i promjenom zakona prerasla u moćnu socijalnu infrastrukturu lančanih migracija. Mnogi *bracerosi* nastojali su ostati u zemlji ilegalno i prije donošenja Za-

Nakon višegodišnjih rasprava, Kongres je napokon 1986. prihvatio Zakon o imigracijskoj reformi i kontroli, koji komentatori smatraju najgeneroznijim imigracijskim aktom koji su SAD ikad donijele. Umjesto masovne deportacije stranaca bez pravovaljanih dokumenata, kakva je bila praksa s meksikanskim *bracerosima*, Zakon je omogućio svim ilegalnim imigrantima koji su boravili u zemlji od siječnja 1982. da zatraže legalizaciju svoga statusa unutar godine dana, počevši od svibnja 1987. Istodobno, normaliziran je status za 100.000 imigranata iz Kube i Haitija, koji su ušli pod posebnim režimom. Da bi se »zatvorila« vrata daljnjim ilegalnim imigracijskim tokovima, uvedene su sankcije protiv poslodavaca koji svjesno zapošljavaju ilegalne imigrante (Ueda, 1994: 48).

Prema nekim procjenama, u vrijeme donošenja Zakona u zemlji se nalazilo 3 do 5 milijuna stranaca bez pravovaljanih dokumenata za boravak. Svoj status temeljem njegovih odredaba reguliralo je 2,7 milijuna ilegalnih imigranata i u iduće dvije godine znatno je pao pritisak ilegalne imigracije, ali je kasnije u ponovnom usponu. Prema izjavi predsjedatelja Komisije za imigracijsku reformu, svake godine u zemlju uđe oko pola milijuna imigranata koji za svoj ostanak nemaju odobrenje (Mills, 1994: 18).

Proimigracijski politički blok odnio je svoju posljednju pobjedu u Kongresu 1990. donošenjem novoga imigracijskog zakona, zahvaljujući desetljeću ekonomskog uspona koje se upravo bližilo kraju. Njime je revidirano brojčano plafoniranje ukupne imigracije na 700.000 godišnje za sve kategorije s odobrenjem ulaska,¹¹ kao i sistem preferencija. Preferencijalne »klase« podijeljene su u tri široke skupine: 1) obiteljski utemeljena klasa (spajanje obitelji); 2) na poslu utemeljena klasa (*employment-based*) – aplikanti s traženim obrazovanjem i kvalifikacijama; 3) miješana klasa (*miscellaneous*), koja uključuje tražitelje viza iz zemalja podzastupljenih u prve dvije klase. Iako je povećan udio imigranata temeljem radne kvalifikacije, i dalje je lavovski dio viza ostavljen onima koji traže ulazak temeljem spajanja s bliskim članovima obitelji u SAD-u. Tim su zakonom uvedene i nove kategorije preferencijalne klase imigranata. Prva se temelji na »stvaranju posla«. Riječ je o odobravanju ulaska investitorima spremnima uložiti milijun dolara i zaposliti najmanje 10 američkih rezidenta, odnosno 500.000 dolara i zaposliti najmanje 5 radnika u nerazvijenim područjima Amerike. Druga može zvučati familijarno pristašama multikulturalizma, ali ima drukčije značenje i nosi naziv »viza raznovrsnosti« (*diversity*). Takva vrsta vize služi za poticanje i, zapravo, obnavljanje imigracije iz zemalja iz kojih se imigranti (više) ne novače (u važnijem broju) temeljem standardnih preferencijalnih kategorija.¹²

---

kona 1965. Savezna vlada pribjegavala je kampanjama masovnog sabiranja ilegalnih imigranata u posebnim kampovima i njihovoj deportaciji. Samo između 1950. i 1955. uhvaćeno je i istjerano 3,8 milijuna Meksikanaca. Nakon 1965. Služba za imigraciju i naturalizaciju (*Immigration and Naturalization Service*) uhićivala je i deportirala oko 500.000 ilegalnih stranaca godišnje, opet mahom Meksikanaca (Ueda, 1994: 46).

¹¹ To ne uključuje kvotu od 125.000 izbjeglica i neke druge posebne kategorije viza.

¹² Ta kategorija stoga uključuje ponajprije europske zemlje »stare imigracije«, budući da njezino potomstvo u zemlji više ne može imati bliske rođake u zemljama podrijetla i tako ih »dovlačiti« u Ameriku. To je

Kako je sredinom devedesetih antiimigracijski tabor osnažio i imao potporu javnog mnijenja, očekivalo se da će svaka nova legislacija radikalno smanjiti godišnje plafoniranje ukupne imigracije u zemlju i unijeti druge važne promjene u strukturiranje imigracijskih kategorija. Zakon o imigraciji u nacionalnom interesu, donesen 1995. sa stupanjem na snagu iduće godine, svojim umjerenim reformskim usmjerenjem indicirao je još snažan otpor proimigracijskoga političkog bloka. Godišnja razina imigracije tek je neznatno spuštена – na 675.000, ali je razmjerno više smanjen udio obiteljski sponzorirane imigracije,¹³ ograničen ulazak izbjeglica, ukinute neke socijalne beneficije za nedržavljanе i, napokon, prošireni okviri djelovanja graničnih patrola (Muller, 1997: 117).

Kad se raspravlja o suvremenoj imigraciji u Ameriku, treba imati u vidu da postoje zapravo različiti podtokovi, više ili manje ovisni o zakonskim klasifikacijama, koji se mogu razmjerno samostalno pratiti. Istraživači američkih imigracija razvili su različite klasifikacije. Tako Michael Fix i Jeffrey Passel koriste podjelu imigranata na tri velike skupine: legalni, humanitarni i nelegalni (*unauthorized*) (Fix i Passel, 1994). Drugi dodaju i četvrtu skupinu – neimigrantski posjetitelji (*non-immigrant entrants*), budući da se iz nje također novače i trajni, legalni ili nelegalni useljenici (Bean, Cushing i Haynes, 1997). Isbister s pravom primjećuje da termin legalnih imigranata u klasifikaciji s humanitarnima, koji su također legalni, nije konzistentan, pa prvu skupinu označava pojmom konvencionalnih imigranata (Isbister, 1996: 60).

Izbjeglice i azilanti,¹⁴ o kojima do sada nismo govorili, čine važnu imigracijsku struju u poslijeratnoj Americi, ne toliko svojom brojnošću, koliko svojim statusom, reguliranim posebnim zakonima. Od kraja II. svjetskog rata do sredine devedesetih, blizu 3 milijuna izbjeglica i azilanta dobilo je zakonsko pravo boravka u SAD (U.S. Immigration and Naturalization Service, 1995). Nakon pada tijekom šezdesetih, broj humanitarnih imigranata rastao je od sedamdesetih, da bi devedesetih njihovi kontingenti znatno premašili brojku od 100.000 godišnje. Pri tomu je udio azijskih i latinskoameričkih (s karijskim) skupinama tijekom osamdesetih narastao, slično kao u drugih kategorija imigranata, na 82,2 posto (Bean, Cushing i Haynes, 1997: 127). Do 1980. je ta kategorija imigranata ulazila u zemlju temeljem raznih *ad hoc* programa. Tada je donesen Izbjeglički zakon, kojim pravno reguliran zaseban sustav ulaska više nije u suparništvu s kategorijama konvencionalnih viza.

---

praktički jedini način ulaska u zemlju za neizbjegličke imigrante ako im nije osigurano obiteljsko ili poslodavačko sponzorstvo. Zahvaljujući zalaganju senatora E. Kennedyja, čak 40 posto »viza raznovrsnosti«¹³ dodijeljeno je Irskoj u razdoblju 1992.–1994. (Isbister, 1996: 68). Novost predstavlja i uvođenje »lutrijskih«¹⁴ viza za trajni boravak, čija je kvota za 1997. povećana sa 40.000 na 50.000. Natječaj za »lutrijske«¹⁵ vize provodi se preko američkih veleposlanstava i konzulata diljem svijeta, gdje se mogu dobiti odgovarajući formulari u koje se unose podaci »natjecatelja«, a jednom godišnje lutrijski se izvlače dobitnici viza.

¹³ Temeljem spajanja obitelji samo je 1995. u SAD stiglo 460.000 ljudi. Novi zakon uključuje uredbu prema kojoj svaki obiteljski sponzor mora imati prihod barem za četvrtinu viši od savezne razine siromaštva umjesto, kao do tada, da bude jednostavno »solventan«.

¹⁴ To su nedobrovoljni migranti, definirani Ženevskom konvencijom o statusu izbjeglica (1951). Razlika je u tomu što se izbjeglice u vrijeme zahtjeva za ulazak u SAD nalaze u svojim ili »trećim«¹⁶ zemljama, a azilanti to čine na državnoj granici.

Novije rasprave o imigraciji potaknute su problemom ilegalnih imigranata, odnosno rezidenta bez zakonskog prava boravka¹⁵ čiji se godišnji priliv, prema blagim procjenama, kreće između 200.000 do 300.000. U popularnome javnome mnijenju pojam ilegalnog imigranta odnosno neovlaštenog rezidenta sve se više veže uz meksičku imigraciju. Točan udio Meksikanaca, Azijaca i drugih skupina u toj imigracijskoj kategoriji ne može se, naravno, znati. Ipak, kao dobar pokazatelj njezina etničkog sastava mogu poslužiti kontingenti neovlaštenih imigranata koji su iskoristili zakon iz 1986. za legalizaciju svoga statusa, a među njima je bilo 69,9 posto Meksikanaca, odnosno 92,4 posto Latinoamerikanaca i Azijaca zajedno (Bean, Cushing i Haynes, 1997: 129).

Napokon, treba imati u vidu i veliku skupinu privremenih posjetitelja,¹⁶ čiji je broj znatno povećan početkom devedesetih. Tijekom 1993. (fiskalne) godine registrirano je 21,4 milijuna posjetitelja, što je do tada bila rekordna brojka. Prema nekim procjenama, do polovice svih neovlaštenih rezidenta zadnjih godina unovačeno je iz te skupine (Bean, Cushing i Haynes, 1997: 130).

Ukratko, možemo zaključiti da je razina ukupne imigracije u SAD-u u postojanom porastu od sredine šezdesetih, te da je krajem osamdesetih i početkom devedesetih barem u apsolutnom smislu dosegla vrhunac masovnoga imigracijskog vala na prijelomu stoljeća. Istodobno, došlo je do diversifikacije, praktički globalizacije, američkih imigracijskih izvora, koji su prošireni na veliki dio svijeta. Pri tomu je latinskoamerička i azijska imigracija potpuno potisnula europsku i postala izrazito dominantnom.

Ekonomska pitanja imigracije

Za razliku od prošloga i početka ovoga stoljeća, kad su u središtu restriktivističkog pokreta bila demografska pitanja populacijskog rasta, odnosno rasno-etnički sastav imigranata, danas su u središtu (javne) migracijske rasprave ekonomska pitanja, na što je, uostalom, većina Amerikanaca ipak najosjetljivija. Ekonomska kritika imigracije, pak, nekada je ponajprije bila usmjerena na navodni gubitak radnih mjesta koji trpe domaći radnici i uposlenici i smanjenje nadnica, zbog priljeva jeftine imigrantske radne snage. Danas se spektar ekonomskih pitanja proširuje na kvalificiranost i obrazovanost imigranata, njihove poduzetničke sposobnosti, motive dolaska, utjecaj na visinu nadnica, tehnološki i ukupni gospodarski razvitak. Posebna pozornost se sve više posvećuje socijalnim troškovima (neovlaštenih) imigranata koji, navodno, opterećuju domaće porezne obveznike.

¹⁵ U nas nije skovan odgovarajući izraz za *undocumented immigrants*, koji uključuje sve ilegalne imigrante, dakle osobe koje su neovlašteno prešle granicu, ali i sve osobe koje su u zemlju stigle na legalan način, ali potom produžile svoj boravak bez službenog odobrenja.

¹⁶ Riječ je o neimigrantima, osobama kojima je odobren neimigrantski ulazak na određeno privremeno vrijeme boravka. Većinom su to turisti, ali bitan je udio ljudi koji dolaze različitim poslovima, kao studenti, stručnjaci i dr.

Posljednje pitanje osobito je goruće u državama u kojima je koncentrirana glavina imigrantskoga korpusa, ponajprije u Kaliforniji i New Yorku. Kritičari dokazuju da (ilegalni)¹⁷ imigranti donose (sve) veće troškove koji opterećuju socijalne i druge javne fondove (za zdravstvo, školstvo, socijalnu pomoć, sudstvo i dr.) i time domaće porezne obveznike, budući da njihove porezne uplate nisu dostatne za pokrivanje tih troškova. Za razliku od prijašnjih vremena¹⁸ kad su, uostalom, i programi »društva obilja« u Americi bili slabije razvijeni, imigranti u novije vrijeme u razmjerno većoj mjeri od domaćeg stanovništva participiraju u raznim javno financiranim programima. Tako 1990. više od 9 posto imigrantskih domaćinstava prima neki oblik socijalne pomoći, prema oko 7 posto domaćih. K tomu, prvi dobivaju u prosjeku više iznose novčane potpore (Borjas, 1994: 79). U narasle socijalne troškove uključuju se i troškovi policije i sudstva, a lako se može »dokazati« službenim statističkim podacima da je razina kriminaliteta u (ilegalnih) imigranata znatno viša nego u domaćeg stanovništva.

Branitelji imigracije priznaju da lokalne vlasti na područjima velike koncentracije imigranata mogu imati povećane socijalne troškove za neke kategorije imigranata, ali su i dalje uvjereni da zemlja u cjelini dobiva više od imigrantskih poreznih uplata nego što imigranti koriste mogućnosti kroz sustav »društva obilja«. No, i tu su tvrdnju napali kritičari imigracije u svojim (kratkoročnim) ekonomskim analizama, dokazujući da sadašnji imigranti na nacionalnoj razini troše više iz javnih fondova nego što im doprinose (Borjas, 1994: 76–78), a neki idu tako daleko da u programima »društva obilja« nalaze i jedan od glavnih motiva imigracije.

Zagovornici imigracije skloniji su dugoročnijim ekonomskim analizama i perspektivi, smatrajući da kratkoročni ekonomski nalazi lake vode iskrivljenim zaključcima. Tako se ističe da je američki ekonomski rast tijekom cijelog stoljeća masovne imigracije bio najviši na svijetu (s prosječnom godišnjom razinom od 4,5%). Američke države s najvećim udjelom u primanju imigranata industrijski su najrazvijenije i najurbaniziranije, za što je Kalifornija, s najvišom razinom imigracije, i najbolji primjer. Nije u pitanju samo ukupni gospodarski razvitak te države, nego i tehnološki uvelike duguju imigrantskom radu i poduzetništvu. Drugi dokazuju da nacionalni proračun postaje sve ovisniji o imigrantskim poreznim doprinosima, staranjem domaćeg stanovništva i smanjenjem nataliteta.¹⁹ Osim toga, imigranti su

¹⁷ Kako je lakše napadati obespravljene ilegalne imigrante i neovlaštene rezidente, kritičari olako svoju ljutnju zbog imigrantskih socijalnih troškova usmjeruju na njih umjesto na imigrante u cjelini, mada u stvarnosti legalni imigranti prave veće socijalne troškove od ilegalnih, već i zbog toga što većina posljednjih ne stječe pravo na socijalnu pomoć prije isteka pet godina boravka u zemlji a k tomu se, zbog izгона, boje ostvariti i prava koja imaju (Isbister, 1996: 153; 15).

¹⁸ Amerika je tradicionalno od imigranata očekivala ekonomsku korist, a nikako troškove. Kongres je 1907. ovlastio imigracijske vlasti da deportiraju imigrante koji padnu na »socijalnu pomoć«.

¹⁹ Naime, kad *baby boom* naraštaj (rođen između 1946. i 1964.) krene u mirovinu (od 2010.) manje će Amerikanaca biti u radnom odnosu, a do tada će njihovi doprinosi socijalnom osiguranju biti potrošeni za smanjenje deficita saveznog proračuna. Tako će biti potrebni doprinosi mlađih naraštaja za pokrivanje troškova zdravstvenoga i socijalnog osiguranja umirovljenika, pa će imigranti postati dijelom rješenja a ne problema (Rothstein, 1994: 56).

ekonomski aktivniji i imaju veći dohodak po glavi nego domaće stanovništvo (Chavez, 1994: 35).

Slična se rasprava vodi o drugome ključnom ekonomskom pitanju imigracije – problemu nezaposlenosti. Antiimigracijski tabor obnavlja staru optužbu da imigranti »uzimaju« posao domaćim radnicima i uposlenicima i utječu na smanjenje nadnica ponudom svoje jeftine radne snage. Umjereni branitelji imigracije drže da su i imigranti pogođeni nezaposlenošću i niskim nadnicama, možda i više od domaćih radnika, ali njihova prisutnost na tržištu rada nije njegovim uzrokom, a vjerojatno ga ni ne pogoršava. Napokon, najgora nezaposlenost u američkoj povijesti vladala je tijekom tridesetih godina 20. stoljeća, kada je imigracija pala na najnižu razinu. Radikalniji pristaše imigracije tvrde suprotno – da imigranti stvaraju nova radna mjesta (Isbister, 1996: 14). Prvo, njihove se zarade javljaju na strani potražnje koja vodi do rasta prodaje i potom proizvodnje, a to povratno omogućuje poduzećima otvaranje novih radnih mjesta. Drugo, imigranti se javljaju i kao poduzetnici koji se sami brinu za vlastiti i za posao članova svoje obitelji, a u nekim slučajevima unajmljuju i dodatnu radnu snagu. U jednoj studiji 400 najvećih općina u SAD utvrđeno je da se na svakih 100 odraslih imigranata povećava broj novih radnih mjesta za 46, a kod domaćih tek za 25 (Fierman, 1994: 71).

U korist imigranata ističe se i strukturalna potreba, osobito pojedinih gospodarskih sektora. To je, svakako, tekstilna industrija, koja bez jeftine imigrantske radne snage ne bi bila kompetitivna na svjetskom tržištu. Drugo je građevinarstvo, koje domaći radnici izbjegavaju zbog teških i opasnih poslova i izbjivanja od kuće. Napokon, bez imigrantske radne snage teško bi se moglo održati i razvijati plantažno povrćarstvo i voćarstvo, budući da se berba voća i povrća uglavnom ne može mehanizirati, te ostaje radno intenzivna djelatnost. Protivnici jednostavno odgovaraju da je, sa stajališta nacionalnoga gospodarstva, bolje da poduzeća koja nisu kompetitivna propadnu ranije i ostave prostor uspješnijima, nego da se održavaju zahvaljujući jeftinoj imigrantskoj radnoj snazi. Štoviše, bez osiguranja takve radne snage, ona bi bila prisiljena na tehnološke inovacije, što bi im dalo sigurniju i dugoročniju poziciju na tržištu.

Učinjeni su i pokušaji dugoročne analize ekonomskih (i drugih) trendova društvenog razvitka vezanih uz imigraciju. Dugoročno, naime, učinci imigracije mogu se bitno razlikovati od svojih kratkoročnih posljedica. Jednostavan primjer je nezaposlenost koja se doista može povećati pojavom većeg broja imigranata u kratkom vremenu na nekom području. S vremenom se tržište radne snage može prilagoditi i uravnotežiti, imigranti se udomaćuju, povećana potražnja traži nova radna mjesta, aktivira se i imigrantsko poduzetništvo – i nezaposlenost opada. Iako je zagovornik imigracije, Isbister u svome dugoročnom scenariju troškova i koristi dolazi do zaključka da su prvi vjerojatno ipak veći. No, kao multikulturalist, uvjeren je da su određene ekonomske žrtve vrijedne drugih, kulturnih »koristi« od imigracije za američko društvo (Isbister, 1996: 164–182).

Demografska pitanja

SAD primaju više legalnih imigranata nego ostatak svijeta ukupno (Ervin, 1994: 92). Statističke brojke, kao i nastavljanje visokih godišnjih priljeva i neovlaštenih imigranata tijekom devedesetih, u ozračju obnovljenih antiimigrantskih sentimentata, stvorili su u javnosti predodžbu o dramatično narasloj imigraciji koja je (možda) nadišla i najviše vrhunce »trećega vala« početkom stoljeća. Međutim, i službeni statistički podaci mogu dati pogrešnu sliku aktualnog stanja ili nekorektnu usporedbu s prijašnjim »valovima« ili kraćim imigracijskim ciklusima ako se ne uzmu u obzir njihova ograničenja. Prvo, ranije statističke serije (koje počinju 1820.) nisu obuhvaćale dio imigranata, posebno one koji su stizali kopnom iz Kanade i Meksika. Noviji podaci Službe za imigraciju i naturalizaciju ne uključuju, pak, nelegalne i druge neovlaštene imigrante, da bi sve one koji su legalizirali svoj status temeljem zakona iz 1986. »upisali« u godišnje kontingente kad su dobili papire, a ne kad su imigrirali. Drugo, SAD ne vode statistiku o emigraciji, pa podaci pokazuju ukupnu imigraciju bez odbitka emigracije, koja je također znatno varirala u različitim razdobljima. Napokon, apsolutni imigracijski brojevi moraju se dovesti u odnos s ukupnom populacijom. Stoga, premda su apsolutne brojke iste ili čak i veće nego što su bile početkom stoljeća, godišnje razine četvrtog vala u svojim vrhuncima dosežu oko pola posto od ukupnog stanovništva, dočim su prethodne u nekoliko godišnjih navrata bile na razini od jedan posto tadašnjeg stanovništva. Baš taj relativan odnos imigracije spram ukupnog stanovništva omogućuje njezinim pristašama obranu od optužbi za dramatičan rast bez presedana. Međutim, i branitelji imigranata često se olako služe imigracijskim statistikama, ne vodeći računa o približno četvrtini neregistriranih ulazaka (neovlašteni imigranti), kao i o manjoj razini recentne emigracije u odnosu na razdoblje usporedbe. Kad se sve uzme u obzir, sadašnja razina imigracija svakako je visoka prema historijskim standardima i, ovisno o interpretaciji podataka, može se smatrati nešto manjom ili možda čak većom od razine »trećega vala« (Isbister, 1996: 35–38).²⁰

Protivnici imigracije među kojima su, kad je riječ o utjecaju na porast stanovništva zemlje i time veći pritisak na okolinu, sve više i zaštitari prirode (*environmentalists*), imigraciju optužuju i za prevelik demografski rast. Popisni ured SAD-a povremeno priprema demografske projekcije, polazeći od različitih pretpostavki o budućim trendovima (visokima, srednjim ili niskim) fertiliteta, mortaliteta i imigracije. Prema njegovoj projekciji iz 1992., temeljenoj na srednjim vrijednostima navedenih varijabli (godišnji rast prema stopi od 0,7%), stanovništvo zemlje naraslo bi od 249 milijuna 1990. na 382 milijuna 2050., odnosno 53 posto.

Aktualne demografske rasprave obnovile su staro i uvijek osjetljivo pitanje utjecaja imigracije na rasno/etničku kompoziciju američkog društva. Velika većina latinskoameričkih i azijskih imigranata stigla je u zemlju s najnovijim imigracijskim valom od sedamdesetih godina. Među prvima, lavovski dio imigranata četvr-

²⁰ Prema Isbisterovoj podjeli na 4 imigracijska vala, treći je trajao između osamdesetih godina 19. stoljeća i dvadesetih godina 20. stoljeća, a četvrti, odnosno posljednji, traje od 1965.

tog vala pripada Meksikancima. Između 1961. i 1993. meksički kontingenti legalnih imigranata broje preko 4 milijuna ljudi, i Meksiko je zemlja koja pojedinačno daje uvjerljivo najviše useljenika u Ameriku (oko 21% ukupnoga legalnog imigrantskog tijela za to razdoblje). Kad se tome dodaju i nelegalni dolasci i ostanci, njezin udio penje se na preko četvrtine (Isbister, 1996: 70–71). Veće skupine imigranata došle su i iz nekih drugih latinskoameričkih zemalja (Dominikanska Republika, Kuba, El Salvador, Peru, Ekvador, Gvatemala, Haiti, Nikaragva i dr.). Latinoamerikanci danas čine drugu po brojnosti manjinsku zajednicu u Americi (9% 1990.), s tendencijom ubrzana rasta.

Razmjerno najveća skupina novih azijskih imigranata ima filipinsko podrijetlo, ali razlika spram drugih azijskih skupina nije tako drastična kao u slučaju Meksikanaca u odnosu na ostale Latinoamerikance. U bitnoj mjeri u četvrtom valu sudjeluju i imigranti iz Južne Koreje, Vijetnama, Kambodže, Laosa, Tajlanda, Indije, Indonezije i Bangladeša; ponajprije, dakle, iz zemalja pod velikim političkim i ekonomskim utjecajem SAD-a. Pri tomu su se pojedine zemlje slanja »specijalizirale« za određene kategorije imigranata, konvencionalne ili izbjeglice (Ueda, 1994: 65–66). S obzirom na nisku početnu osnovu, unatoč razmjerno najbržem rastu u udjelu četvrtoga migracijskog vala, šarolika azijska zajednica 1990. još nije dosegla puna tri postotka u ukupnom stanovništvu SAD-a, pa je razumljivo da je (nativistički) strah usmjeren ponajprije na, ne samo brojnije, nego i homogenije (u jezičnom smislu) Latinoamerikance.

Javnost je još više alarmirana predviđanjima budućih demografskih promjena u etničko-rasnom sastavu stanovništva, kao posljedica četvrtog vala, koje bi mogle dovesti do povećana međurasnog i međuetničkog suparništva za radna mjesta, stambeni prostor i socijalne službe.²¹ Pri tomu takvi scenariji implicitno počivaju na dvjema temeljnim pretpostavkama: da su rasno-etničke kategorije nepromjenljive, te da tendencija rasta mješovitih brakova nema nikakav (bitan) utjecaj na buduću rasno-etničku identifikaciju. Obje nisu točne, tvrde Bean, Cushing i Haynes (1997: 133)²² i stoga će rezultirati pogrešnim predviđanjima.

Jednu »neutralnu« projekciju postojećih demografskih trendova, metodom njihove ekstrapolacije u budućnosti (to znači da se u osnovi isti trendovi nastavljaju

²¹ Jedan od ogorčenih i istaknutih protivnika sadašnje imigracije, ponajprije zbog njezine neeuropske predominacije, svakako je i žurnalist Peter Brimelow, koji je u svom članku, a potom knjizi, dao zapažen doprinos javnoj dramatizaciji njezinih demografskih i kulturnih posljedica (Brimelow, 1995). U ispitivanju javnog mnijenja (1993) koje je provela Organizacija Roper (*The Roper Organization*) pokazalo se da 87% Amerikanaca vjeruje da SAD imaju problem prenaseljenosti. Među njima 9 od 10 podupire potpuno zaustavljanje ilegalne, a 2 od 3 smanjenje legalne imigracije (Ervin, 1994: 91).

²² Postojeći trendovi egzogamije, koji su kod mladih naraštaja u porastu, prema mišljenju autora imat će znatan utjecaj na buduću rasno-etničku sastav i identifikaciju dijela stanovništva. Egzogamija djeluje na fertilitet, mortalitet, migraciju i druge demografske čimbenike, koji određuju buduću rasno-etničku sastav te posredno, preko identifikacije pojedinaca iz mješovitih brakova. Treba imati na umu važne varijacije u razini egzogamije među pojedinim skupinama i socijalnim slojevima te unutar njih (niži slojevi manje participiraju u tom trendu, ali je ona općenito u porastu). Čak su između Bijelaca i Crnaca mješoviti brakovi povećani pet puta u dvadesetogodišnjem razdoblju: od 1,6 posto svih crnačkih brakova 1968. na 8,9 posto 1988. (Bean, Cushing i Haynes, 1997: 133–135).

ju), početkom dvadesetih je dao Popisni ured. Prema njoj, udio četiri glavne rasne skupine (Latinoamerikanci, Azijci, crnci i Indijanci) povećao bi se razmjerno u ukupnom stanovništvu od 24,8 posto 1990. na 37,5 posto 2020., s time da sav porast praktički pripada prvim dvjema skupinama. Takav konvencionalan pristup demografskim projekcijama nisu prihvatili Lee i Passel, nego su u njih uključili i potencijalni učinak egzogamije. Prema takvoj simulaciji demografskih procesa, do 2040. 31,4 milijuna ili 8,8 posto stanovnika Amerike imati će miješano podrijetlo, odnosno, do te godine manjinska bi se populacija kretala između 35 i 44 posto ukupne populacije, ovisno o načinu identifikiranja osoba miješanog podrijetla (Bean, Cushing i Haynes, 1997: 136–137).

Daljnji rast američkog stanovništva nesumnjivo ovisi o razini imigracije. Neki zagovornici imigracije drže da će savezna vlada morati otvoriti prostor za još veću imigraciju od sadašnje zbog negativnih demografskih trendova domaće populacije koja stari, a istodobno se smanjuje udio reproduktivnih godišta (Francese, 1994: 88). Osamdesetih je zabilježen drugi najniži populacijski rast (10%) u američkoj povijesti. Dok su rođeni u inozemstvu 1910. činili 15 posto stanovništva, sredinom devedesetih njihov je udio tek 8 posto, što je manje od nekih drugih imigracijskih zemalja, uključujući Veliku Britaniju, Njemačku, Švicarsku, Austriju, Kanadu i Novi Zeland (Feagin, 1997: 33).

Na kraju, masovna imigracija utječe i na unutarnje migracijske procese i sociodemografske podjele duž nacionalnoga geografskoga krajobraza. Na to je upozorio William Frey, analizirajući popisne podatke iz 1990. Svoje je zaključke sažeo u tri točke: 1) većina skorašnjih imigranata još se locira u malom broju tradicionalnih ulaznih lučkih država i područja metropola; 2) najveći domaći migrantski dobitci zbivaju se u područjima različitim od onih koja privlače vanjske imigrante; 3) na djelu je naglašena emigracija domaćih migranata s niskim zaradama i manjom kvalificiranošću iz visoko vanjskoimigracijskih područja. Ti migracijski obrasci najčešće nastaju »demografsku balkanizaciju« diljem širokih područja zemlje. Prema tom scenariju, područja gdje su imigranti dominantno odgovorni za demografske promjene postajat će sve više multikulturalna, mlađa, i sve rascjepljenija (*bifurcated*) prema svojim rasnim i klasnim strukturama. Drugi, pak, dijelovi zemlje, čiji će demografski rast biti ovisniji o unutarnjim migracijskim tokovima, postat će manje multikulturalni prema svome etničkom sastavu, a razlikovat će se i prema drugim socijalnim, demografskim i političkim dimenzijama (Frey, 1996: 741–742).

Ekološka pitanja – imigracija i okolina

Kritičarima masovne imigracije u novije vrijeme sve se odlučnije pridružuju eko-zaštitari. Ekološki (*environmental*) pokret ima dugu tradiciju u SAD-u i naslanja se na konzervacijski pokret iz prošloga i prvog dijela ovog stoljeća. Većina eko-zaštitara ne želi se, međutim, naći u desničarskome političkom antiimigrantskom bloku, niti dobiti nezasluženu etiketu za etnocentrizam ili čak rasizam. Oni

nemaju ništa protiv imigranata *per se* i ne smeta im njihova kulturna različitost. Time se može objasniti njihovo pomalo zakašnjelo i vrlo odmjereno ulaženje u imigracijsku raspravu. Njihova glavna briga odnosi se na rast stanovništva, koji masovna imigracija uvelike potiče što, po njihovu uvjerenju, neizbježno vodi sve većem pritisku na okolinu i daljnjem narušavanju ekološke ravnoteže u lokalnim nacionalnim (a onda i svjetskim) razmjerima.

Imigracija dovodi do ekonomskog rasta, što je jedan od glavnih argumenata njezinih branitelja, ili barem do povećanja industrijske i poljoprivredne proizvodnje, koja odgovara povećanoj potražnji roba i usluga. Uz rast stanovništva, gospodarska ekspanzija drugi je glavni čimbenik pritiska na okolinu i prirodne resurse. Pri tomu treba imati na umu da način života, odnosno visok standard potrošnje današnjega američkog stanovništva efektivno umnogostručuje apsolutnu gustoću stanovništva. Naime, Amerika ima manje od 5 posto udjela u ukupnoj svjetskoj populaciji, ali sudjeluje u potrošnji oko 30 posto svjetskih resursa. Čak i slabije stojeći imigranti u toj zemlji brzo preuzmu američke superpotrošačke navike dočim, barem u prvome naraštaju, zadržavaju svoje tradicionalne reproduktivne obrasce s velikim obiteljima (Francese, 1994: 92). Tako imigracija nikako nije neutralna spram ionako ozbiljnih ekoloških problema zemlje. Naravno, eko-zaštitari su prvi koji su postali svjesni globalne povezanosti narušavanja ekološke ravnoteže, ali ih to ne oslobađa odgovornosti za zaštitu prirodne okoline u lokalnim i nacionalnim razmjerima.

Ekološko stajalište i argumenti nisu ni u SAD-u, niti u drugim industrijskim zemljama, općeprihvaćeni. Mnogi i dalje vjeruju da su ekološki problemi rješivi, da oni nisu ekskluzivna pojava našega doba i da će, zapravo, gospodarski, tehnološki i znanstveni razvitak donijeti više koristi nego štete za prirodnu okolinu jer će omogućiti nalaženje novih i učinkovitijih načina i sredstava njezine zaštite, pa i obnove. To nije tek obećanje za budućnost, nego je već na djelu, inače bi dosadašnji gospodarski i populacijski rast Amerike, sukladno zaštitarskom scenariju, uzrokovao sve teže ekološke poremećaje, indicirane zagađenjem vodotokova, kvalitetom zraka nad velikim gradovima i drugim elementima kvalitete okoline. Takav trend, koji je više odgovarao ranijim fazama industrijalizacije, zapravo se već obrnuo. Narasla je svijest ljudi o važnosti čuvanja prirode i njezinih resursa, voda za piće je pročišćena, kao i vodotokovi, smog nad gradovima je u fazi povlačenja, a sanitacija urbanih prostora daleko kvalitetnija nego prije.

Ako se i prihvate pretpostavke ekonomskih i tehnoloških optimista da razvitak, ekonomski poticaji i ljudska kreativnost donose nova rješenja za skladniji odnos čovjeka i okoline, ostaju upozorenja eko-zaštitaru da je (globalna) prirodna ravnoteža u nekim svojim elementima možda već i nepovratno narušena. U takvoj situaciji svaki novi (demografski, ekonomski) pritisak, makar i privremen, postojeće probleme nadproporcionalno usložnjuje i time višestruko »poskupljuje« njihovo rješavanje. Tako je vjerojatno da će brojnije (lokalno) stanovništvo, s većim gospodarskim potencijalima, pa i standardom (to je upitno), imati sve veće relativne (po glavi) izdatke samo da bi održalo postojeću kvalitetu okoline, a da se ne govori o poboljšanju. Napokon, prostor je apsolutno ograničen prirodni resurs i

nikakav ga »napredak« ne može povećati. Vrlo je izgledno da će veća gustoća stanovništva, s većom potrošnjom i gospodarskom aktivnošću, na nekom prostoru (lokalnome, nacionalnome) dovoditi do sve složenijih ekoloških problema i time sve skupljega i neizvjesnijeg održavanja ekološke ravnoteže. Stoga, iz ekološke perspektive, s čime smo suglasni, imigracija je samo dio problema, a ne rješenja.

Kulturna pitanja – imigranti i multikulturalizam

Neki protivnici američkog multikulturalizma, ponajprije (tradicionalni) konzervativci, u masovnoj kulturno heterogenoj imigraciji »četvrtog vala« vide, ako ne njegova pokretača, onda sve snažniju potporu i daljnji poticaj njegovu razvitku, kao eminentno antiasimilacijskoj koncepciji novoga pluralističkog identiteta. Uz spomenute kritičare i njihove oponente – zdušne zagovornike multikulturalizma – rasprava o sadašnjim imigrantima, njihovu odnosu spram dominantne američke kulturne matrice te utjecaju na aktualne i buduće procese nacionalne integracije i identifikacije uključuje zapravo cijeli spektar pristupa. On se prelijeva od tradicionalnoga asimilacijskog modela *melting-pota*, preko njegovih revizija i reinterpretacija, do umjerenih i radikalnih multikulturalista.

Treba imati na umu da nisu svi asimilacionisti protivnici imigranata, ni da ih smeta njihova izvorna kulturna heterogenost, sve dok ovi, poput njihovih europskih prethodnika, prihvaćaju (tradicionalni) migracijski društveni ugovor, odnosno asimilaciju. Zapravo većina njih ni ne krivi same imigrante za promicanje multikulturalizma, nego američke kulturne elite i militantne vođe pojedinih etničkih zajednica. Međusobno se razlikuju prema stupnju optimizma ili pesimizma glede ocjene o postojećim i budućim trendovima asimilacije (ili etničkog pluralizma) među imigrantskim skupinama. Istodobno, za neke proponente multikulturalizma (u širem smislu) pitanje imigranata je sporedne naravi, ako se uopće javlja (ženske studije, crnačke studije, studije homoseksualnih i lezbijskih zajednica). Našu pozornost ovdje usmjeravamo, zbog tematike rada i prostora, samo na neka ključna kulturna pitanja vezana uz sadašnje imigrante, koja se prelamaju preko kontroverzija o multikulturalizmu. Ukratko, za svoje zagovornike, multikulturalizam je kulturna koncepcija koja odbacuje (europsku) kulturnu dominaciju i *melting-pot* asimilaciju i zauzima se za afirmaciju kulturnih raznolikosti, odnosno kulturni pluralizam. U tom duhu traže se nove alternativne metafore za američki kulturni i nacionalni identitet, kao što je »mozaik«, »zdzjela za salatu«, »miješana salata«, »dugina koalicija« i sl. Za svoje protivnike, multikulturalizam je antiamerička i antieuropska kulturna koncepcija koja, pod etiketom kulturnog relativizma, odbacuje sva euroamerička civilizacijska dostignuća (Schmidt, 1997: 3).

Neovisno i o multikulturalizmu, današnji imigranti izazivaju slična kulturna podozrenja i predrasude, kao što je to bio slučaj s prethodnim migracijskim valovima. Još se produciraju i kvaziznanstveni nalazi u prilog inferiornoj inteligenciji pojedinih imigrantskih skupina. Tako R. Hernstein i C. Murray u svojoj knjizi uspješ-

nici pokušavaju dokazati da su se bijeli imigranti s početka stoljeća, južni i istočni Europljani, razlikovali od današnjih po tomu što su bili »hrabri, vrijedni, imaginativni, samosvojni – i vjerojatno bistri«. To potkrjepljuju svojim nalazima IQ testova koji indiciraju 9 posto slabije rezultate Latinoamerikanaca od rođenih Amerikanaca, i u tome vide opasnost za buduću inteligenciju američke nacije (Hernstein i Murray, 1994: 361).²³

S druge strane, barem jedna skupina imigranata uzima se često kao primjer obnovljenoga američkog »mita o uspjehu« (Steinberg, 1989: 264–268). On je u masovnim medijima potaknut viješću da je prvih pet dobitnika prestižnog natjecanja mladih talenata (Westinghouse Science Talent Search) bilo azijskog podrijetla. »Mit o uspjehu« Azijaca u Americi podržavaju i pojedini istraživači, nastojeći naći teorijska obrazloženja u prilog njegovoj zbiljnosti. Time, istodobno, dovode u pitanje rasu kao socijalno-strukturalnog krivca za neuspjeh crnaca, a potom i socijalne i kulturne (multikulturalističke) programe, temeljene na rasnom hendikepu manjinskih rasnih skupina.

Utemeljenije analize pokazuju da socijalni (klasni) čimbenik uvelike određuje školski (ne)uspjeh, a on je vezan uz fenomen selektivnosti migracija, kao jednog od njezinih najpostojanijih »zakona«. Prema tvrdnji istraživača E. Vogela, azijski su imigranti »krema njihovih društava«, nadproporcionalno unovačeni iz intelektualnih i profesionalnih elita, i mnogi su dobili vize temeljem preferencijalnih profesionalnih kvota. Ti imigranti u novoj sredini startaju s obrazovnim i profesionalnim resursima koji su općenito povezani s obrazovnim postignućima u drugom naraštaju. Nije, dakle, riječ o »uspjehu« (nekih azijskih imigrantskih skupina), nego naprosto o transferu intelektualnih i profesionalnih elita iz emigracijskih zemalja u Ameriku. Ono što se nasljeđuje nisu geni i nije kultura, nego klasne prednosti odnosno hendikepi (Steinberg, 1989: 274–275).

Jedno od ključnih pitanja kulturne rasprave o aktualnoj imigraciji tiče se obiteljskih vrjednota neeuropskih etničkih pridošlica. Koliko su njihove obiteljske, i onda društvene vrjednote uopće, sukladne (tradicionalnoj) američkoj kulturnoj matrici, u kojoj (tradicionalna) obitelj (suprug, supruga i djeca) zauzima središnje mjesto? Rasprava je, zapravo, započela oko sve dramatičnijih pokazatelja pravog rasapa crnačkih obitelji u velikim američkim gradovima, koje se sve češće svode na krnje obitelji samohranih majki, u čemu se nalazi jedan od ključnih uzroka neuspjeha crnačke djece u školama i njihova rastućega maloljetničkoga kriminala. U javnosti je sve raširenije mišljenje da su slični socijalno-patološki procesi zahvatili i (neke) skupine latinskoameričkih imigranata, koji sve češće dijele siromašne gradske četvrti s domaćim crncima. Štoviše, konzervativni kritičari imigracije drže da (neki) imigranti Trećega svijeta sobom donose pošast socijalne i kulturne dezintegracije svojih zajednica, koja je zarazna i prijeti i samoj američkoj kulturnoj jezgri društva. U svojim ksenofobičnim predodžbama oni cijeli taj svijet vide kao global-

²³ Njihova nekorektnost ogleda se već u tomu što ignoriraju rezultate IQ testova za Istočnoeuroljane i Južnoeuroljane, o kojima je svojedobno izvijestio C. Birgham, a koji ih pokazuju u poraznijem svjetlu od sadašnjih ispitanika, mada se referiraju na njegov rad (Feagin, 1997: 32).

nu podklasu zahvaćenu istom socijalnom patologijom kao dekadentne četvrti Los Angelesa ili New Yorka. Stoga su kulturni konzervativci, poput republikanskoga predsjedničkog kandidata Patricka Buchanana, navijestili »kulturni rat«,²⁴ koji će se voditi po američkim gradovima »blok za blokom«, »da našu kulturu uzmemo natrag«.

Slavni konzervativni teoretičar Francis Fukuyama suglasan je s potrebom za kulturnim ratom (shvaćenog ipak manje isključivo), koji će biti glavnom američkom preokupacijom nakon hladnoga rata, ali je uvjeren da je velika većina imigranata »na našoj strani«, a ne (kulturni) neprijatelji (Fukuyama, 1994: 151–153). Naime, tradicionalne američke vrjednote, koje zagovornici smatraju ključnima za ekonomski napredak i socijalnu koheziju, izvorno su kršćanske i, osobito, protestantske i njihovi su *Kulturtägeri* bili Europejci, ali to ne znači da ih druge kulturne skupine ne mogu preuzeti, ako ih već uvelike ne dijele.

Za američku publiku najvažniji su u tom smislu latinskoamerički imigranti, a pogrešna predodžba o njihovim kulturnim vrjednotama dobrim dijelom je posljedica njihova proizvoljna spajanja u jedinstvenu rasno-kulturnu skupinu. No, dočim latinskoameričke obitelji, uzete agregatno, stoje statistički negdje u sredini, između bjelačke i crnačke zajednice, glede glavnih pokazatelja obiteljske dezintegracije, unutar same skupine postoje velike razlike. Tako kubanski i meksički imigranti (koji zajedno čine 65% cijeloga korpusa) imaju upola manju stopu domaćinstava koje vode žene, nego Portorikanci (18,9% i 19,6% prema 38,9%). Posljednji pristižu crnce u izvanbračnim rođenjima (53,0% u odnosu na 63,1%); odgovarajuće stope za prve dvije skupine su znatno manje (16,0% i 28,9%), iako i dalje iznad bjelačkih (13,9%). Međutim, ako statističke pokazatelje prilagodimo razini prihoda, onda su Latinoamerikanci još bliži Bijelcima. Privrženost obitelji latinskoameričkih imigranata, unatoč ekonomskim poteškoćama i izazovima migracije, dobrim se dijelom može objasniti njihovim gorljivim katolicizmom. Istodobno, oni dolaze u Ameriku raditi, i spremni su na težak rad da bi osigurali egzistenciju svojim obiteljima, u čemu se ne razlikuju od južnoeuropskih i istočnoeuropskih useljenika s prijelaza stoljeća.

Nasuprot kritičarima imigracije, Fukuyama ne samo da brani imigrante kao kulturno podobne za integraciju u američku (tradicionalnu) kulturnu matricu, nego dokazuje da su oni danas u velikoj mjeri jedan od istinskih nositelja priznatih američkih obiteljskih i radnih vrjednota. Proces promjena, pa i odbacivanja tih vrjednota i potom kulturnog sloma nisu endemični samo među crnačkim i imigrantskim zajednicama, nego se odvijaju i unutar bjelačke zajednice. Štoviše, baš američke kulturne elite, koje su nekad bile društveni stupovi tradicijskih vrjednota, u znatnoj su ih mjeri (svjesno) napustile. Prava opasnost, dakle, za američko društvo ne leži u mogućoj kulturnoj korupciji elita od strane imigranata, nego prije baš obrnuto. Sto-

²⁴ »Kulturni rat« u ovoj izvedbi usmjeren je i protiv alternativnih oblika *gay* i lezbijskih obitelji, a samohrane majke više su shvaćene kao svojevolian otklon od tradicionalne heteroseksualne obitelji, nego posljedica nepodnošljive muške samovlasti, pa i nasilja u obitelji. Za sve te promjene obiteljskih vrjednota često se optužuje multikulturalizam u širem smislu, koji onda uključuje ženske i alternativne pokrete. »Dokaz« je vrlo jednostavan: svega toga ima sve više otkako je multikulturalizam na djelu.

ga, kad bi imigracija pala i na nulu, a noviji imigranti vraćeni u zemlje podrijetla, zemlja bi i dalje bila suočena s velikim društvenim problemima i slomom ishodišne kulture, te zaslijepljenošću pomodnom multikulturalističkom obrazovnom politikom,²⁵ koju najsnažnije podupiru domaće kulturne skupine: crnci, feministkinje, homoseksualci²⁶ i Indijanci.

Iz postmodernističke perspektive novi migranti su *transnacionalni*; oni održavaju čvrste kulturne veze s domovinom podrijetla, nisu vezani nacionalnim granicama, odnosno njihovi višestruki identiteti smješteni su u različitim nacionalnim zajednicama ili zajednicama gdje se nacije križaju. Transnacionalni imigranti ugrožavaju jedinstvenu viziju nacije, budući da pothranjuju multikulturalizam, drže kritičari imigracije (Chavez, 1997: 62).

Imigracija i pojava novih etničkih zajednica postala je tako važan društveni problem najrazvijenijih zemalja jer je koincidirala s krizom modernosti i tranzicijom ka postindustrijskim društvima, zaključuje istaknuti istraživač suvremenih globalnih migracijskih procesa, Stephen Castles. Procesi marginalizacije i izolacije etničkih skupina otišli su tako daleko u pojedinim zemljama (to je najočitije u globalnim gradovima kasnog 20. stoljeća kao što su Los Angeles, Toronto, Pariz, London, Berlin i Sidney), da je kultura postala znakom isključivanja manjina od strane dominantnog stanovništva i mehanizam njihova otpora. Kad bi sad bili poduzeti i odlučni pokušaji sprječavanja svih oblika diskriminacije i rasizma, kulturne i jezične razlike opstat će naraštajima. Većinsko stanovništvo morat će se naučiti živjeti s kulturnim pluralizmom. »To kretanje ka kulturnom pluralizmu odgovara pojavi globalne kulture, koja se hrani putovanjima, masovnim medijima i komodifikacijom kulturnih simbola, kao i migracijom.« Ona je »strasno sinkretistička, dopuštajući beskrajne kombinacije elemenata s različitim izvorima i značenjima«. Baš imigranti mogu dati poseban doprinos razvitku novih oblika identiteta, jer oni proizlaze iz njihove osobite situacije kulturne rascijepljenosti između zemlje podrijetla i primitka, u trajnom stanju kulturne tranzicije i preispitivanja identiteta. Ti novi osobni identiteti posjeduju složene nove transkulturne elemente. No, višestruki identiteti nisu više svojstveni samo imigrantima, nego postaju općom značajkom ljudi postmoderna društva (Castles, 1993: 272–274).

Pitanja imigracijske politike

Sve do početka 20. stoljeća imigracija je u SAD tekla najprije potpuno nesmetano, a potom je, uz iznimna ograničenja, usmjerena protiv pojedinih rasnih skupina. Zanimajući neke pokušaje imigracijske kontrole, odnosno selektivnosti, »imi-

---

²⁵ Teza je postavljena kao protuodgovor Brimelowoj tvrdnji – čak kad imigranti ne bi bili odgovorni za multikulturalizam, već svojim povećanim priljevom predstavljaju »dolijevanje ulja na vatru«.

²⁶ U Americi više nije »politički korektno« upotrebljavati termin »homoseksualci«, ali u nas nije skovan odgovarajući novi termin za *gays* i njegovu pridjevsku izvedenicu.

gracijska politika« praktički se svodila na politiku otvorenih vrata. Proimigracijski blok političkih snaga²⁷ unutar kojega je, kao i u suparničkom taboru, bilo određenih promjena savezništva, no iza kojega je stajao dominantan interes za ekonomski i demografski razvitak zemlje, nadmoćno je određivao »imigracijsku politiku« sve do dvadesetih godina 20. stoljeća. Njegove akcije ponovno su porasle nakon II. svjetskog rata, obnovivši svoju dominaciju na radikalističkim valovima pokreta za građanska prava. Dramatičan rast raznih imigracijskih tokova, a time i ukupne razine imigracije sedamdesetih i osamdesetih, potaknuo je početkom zadnjega desetljeća ovoga stoljeća snažan protuudar raznih protivnika imigracije, koji od njezine druge polovice dobivaju važne političke bitke pretočene u zakonske promjene.

Moglo bi se očekivati da liberali mahom podržavaju otvorenu imigracijsku politiku, držeći se tradicionalno liberalnih američkih vrednota »nacije imigranata«, otvorene za sve nevoljnike svijeta. I obrnuto, da konzervativci, zabrinuti oko širenja koncepta »društva obilja« i prodora multikulturalizma, traže oštre restrikcije imigracije (Mills, 1994: 14). No, republikanci i demokrati, odnosno konzervativci i liberali, pa i progresisti, danas su među sobom podijeljeni glede imigracije. Konzervativci (neoliberalni zagovornici slobodnog tržišta), koji predstavljaju interese poslovnog svijeta, uvjereni su u korisnost stalnoga i masovnog priljeva jeftine radne snage za kapital, ali i gospodarski razvitak zemlje u cjelini. Štoviše, oni slave i poduzetničko usmjerenje i sposobnosti imigranata i zalažu se za otvorene granice i liberalnu imigracijsku politiku.²⁸ Tradicionalni desničarski konzervativci traže radikalna ograničenja imigracije, tvrdeći da je suvremena masovna imigracija višestruko štetna, pa i pogubna, za zemlju. Ekonomska pitanja imigracije prebacuju iz sfere tržišta rada u sferu socijalne politike, dokazujući da imigranti sve više padaju na trošak poreznih obveznika. Čak i kada, neki od njih, dopuštaju da imigranti donose određene ekonomske koristi, ustraju na svojoj temeljnoj kulturnoj kritici suvremenih imigracijskih tokova, koji svojom predominantno neeuropskom rasno-etničkom strukturom i vrjednotama rastaču (tradicionalnu) američku kulturnu matricu i sam nacionalni identitet. Pri tomu recentnu masovnu imigraciju optužuju za širenje multikulturalizma koji razara američki asimilacijski ugovor i nacionalno jedinstvo.

Liberalni zastupnici neograničene, ili barem masovne, imigracije, baš njezinu »raznovrsnost« u etničkome i kulturnom smislu uzimaju kao novo bogatstvo američkoga pluralističkog društva i nov poticaj njegovu svekoliku razvitku. Stoga se oni brinu za građanska, pa i manjinska prava imigrantskih skupina, uključujući i kategoriju neovlaštenih. Nastoje dokazati ekonomske prednosti imigracije ili barem obraniti imigrante od uloge »žrtvenih jaraca« odgovornih za sve nedaće društva,

²⁷ Njega su ponajprije činili poduzetnici, politički liberali i progresisti, dočim su među glavnim protivnicima bili radnički sindikati i politički konzervativci.

²⁸ Tu poziciju eksplicitno i jezgrovito izražava poznato poslovno glasilo *Wall Street Journal*. Primjerice, u jednom broju iz 1994. (14. srpnja) predložen je ustavni amandman od nekoliko riječi: »Granice su otvorene«. To, međutim, ne znači da su neoliberalni konzervativci sretni s etničko-kulturnom raznovrsnošću današnjih imigranata, a još manje da prihvaćaju multikulturalizam kao pluralističku kulturnu matricu. No, oni drže da nisu imigranti, bez obzira na svoju raznovrsnost, odgovorni za razvitak multikulturalizma, nego liberalne i crnačke političke elite nezadovoljne neuspjelim projektima integracije crnačke manjine.

koju im nameću konzervativni protivnici imigracije. Liberalni oponenti, pak, ponajprije su zabrinuti zbog utjecaja jeftine imigrantske radne snage na socijalni položaj i perspektivu domaćeg radništva i donjih slojeva stanovništva (rušenjem najamnine i oduzimanjem radnih mjesta). Njihovu posebnu podskupinu čine zastupnici ekološkog pokreta, koji u demografskom rastu, čiji je važan izvor visoka razina imigracije, vide sve veću opasnost za okolinu.

Ukratko: dok se liberalni protivnici imigracije pozivaju na navodne ekonomski štetne posljedice, konzervativci su usmjereni na dublja kulturna pitanja. U žaru rasprave suprotstavljeni si tabori međusobno dodjeljuju pejorativne političke etikete. U tome su, čini se, još u prednosti zagovornici imigracije, koji svoje protivnike optužuju za rasizam i nativizam, što u današnje vrijeme »političke korektnosti« nitko ne može javno prihvatiti kao svoje vrijednosno usmjerenje. No, ni protivnici imigracije ne ostaju dužni optužujući svoje protivnike za nacionalno samoubojstvo (Isbister, 1996: 8).

Prvu važnu političku pobjedu protivnici imigracije su dobili u Kaliforniji, saveznoj američkoj državi koja svoj dotadašnji ekonomski uspon dobrim dijelom može zahvaliti velikom priljevu imigranata, koje je do nedavno prihvaćala s dobrodošlicom (i prednjačila u multikulturalističkim projektima). Krajem 1994. na referendumu su se njezini glasači izrazitom većinom izjasnili za Prijedlog 187. Ilegalnim imigrantima i njihovoj djeci, protiv kojih je otvoreno usmjeren (iako njegov duh izražava opće antiimigracijsko raspoloženje), Prijedlog predviđa zakonsko uskraćivanje prava na obrazovanje u javno financiranim školama²⁹, zdravstvenu zaštitu i druga socijalna prava. Ostavljeno im je samo pravo na hitnu zdravstvenu službu. Po mogućnosti, nakon otkrivanja, ilegalni bi imigranti trebali biti deportirani. Prijedlog 187 kasnije je »zapeo« u složenoj ustavnoj proceduri, ali je neopozivo pokrenuo antiimigracijski trend u američkom zakonodavstvu i sudstvu. Tako je 1996. Kongres donio akt baš u duhu kalifornijske inicijative, kojim se neovlaštenim imigrantima odriču razna socijalna prava (Salins, 1997: 16).

S druge strane, radikalniji zagovornici imigracije i imigranata traže od Vlade još veću potporu za ilegalne imigrante i proširenje njihovih prava (uključujući čak i biračko pravo), budući da su mnogi neovlašteni imigranti ionako s vremenom postali punopravnim građanima, pa će to biti slučaj i ubuduće. Ako im se sada uskrati obrazovna, zdravstvena i druga pomoć i tako ih se trajno gurne u status podklase, pojavit će se kasnije još veći socijalni problemi s kojima će se zemlja morati nositi, i čiji će se troškovi teško izbjeći (Chavez, 1994: 34). Osim toga, nezakoniti imi-

²⁹ Prijedlog 187 ide toliko daleko u napadu na ilegalne imigrante da zahtijeva od učitelja i nastavnika da obavijeste vlasti o nazočnosti djece ilegalnih imigranata u njihovu razredu! U kampanji za njegovo donošenje, kongresmenica Dana Rohrabacher pribjegla je ratnoj metafori: »Nezakoniti imigranti predstavljaju liberalno/lijevu vojnu pješadiju sljedećeg desetljeća«. Glen Spenser, utemeljitelj bazične građanske udruge *The Voice of Citizens Together* sa sjedištem u San Francisku, glavni propagator Prijedloga 187, u nezakonitoj imigraciji vidi »dio rekonkviste američkog Jugozapada od stranih Latinoamerikanaca. Netko će napustiti državu. Bit će to oni ili mi« (Chavez, 1997: 68). Traži se i ukidanje ustavnog prava na državljanstvo djece nezakonitih imigranata rođene u SAD-u. Donošenje takvoga ustavnog amandmana, prema jednom ispitivanju javnog mnijenja, podržava gotovo polovica stanovništva Kalifornije (Isbister, 1996: 6).

granti ne bi ni dolazili niti ostajali u zemlji kad za njima ne bi bilo potrebe na tržištu rada, i to osobito za one poslove koje ne prihvaćaju domaći radnici. Današnje američke srednje klase, među kojima su i liberalni *yuppiji*, svojim su životnim stilom praktički postale ovisne o nezakonitim radnicima koji za nju obavljaju proste služinske poslove. Štoviše, mnoge obitelji srednje klase, među njima, svakako, i samohrane majke, teško bi mogle uopće raditi izvan kuće bez pomoći kod čuvanja djece i u samom kućanstvu. Drugima su potrebni vrtlari, kućna posluga, čuvari kuća i posjeda. Pa čak i pripadnici »više srednje klase«, koji bi si mogli priuštiti i skuplje plaćen rad domaćih radnika, ne odriču se lako usluga jeftine imigrantske radne snage.³⁰ Teško je odrediti kada (nezakoniti) imigranti »oduzimaju« posao domaćima, a kada daju usluge koje domaći nisu voljni davati, da se i ne govori o stvaranju novih poslova. Stoga je praktički nemoguće voditi takvu migracijsku politiku koja bi odvojila i zadržala »davatelje«, a isključila »uzimatelje« poslova.

Baš tome čini se i smjeraju stvarne reformske namjere kritičara sadašnje migracijske politike i protivnika nezakonitih imigranata: ne ka njihovu potpunu isključenju, kako to izgleda na razini javnoga političkog diskursa, nego restrukturiranju kojim bi se smanjili troškovi, a povećale ekonomske koristi njihova rada. Leo Chavez dobro je primijetio da praktične mjere koje se predlažu i donose protiv nezakonitih imigranata pogađaju ponajprije njihove žene i djecu, tj. reprodukciju a ne produkciju imigrantske radne snage.³¹ Najveći troškovi, koji se dobrim dijelom novim socijalnim zakonodavstvom socijaliziraju, vezani uz (nezakonitu) imigrantsku radnu snagu odnose se na žene i djecu. Oni su, naime, skloniji koristiti se sustavom javnog obrazovanja, pa i zdravstvenom zaštitom. Sami imigrantski radnici, čiju su socijalnu reprodukciju podnijele zemlje slanja, često ne koriste ni minimalna socijalna i radna prava, zbog neznanja i straha od progona. Oslobođajući se, dakle, žena i djece, smanjit će se drastično socijalni troškovi i povećati dobiti poslodavaca (Chavez, 1997: 68–70). Osim toga, nakon što više neće biti radno sposobni, a bez socijalnih prava, veća je vjerojatnost da će se vratiti svojim obiteljima u zemlji podrijetla koja će tako, umjesto američkoga socijalnog osiguranja, preuzeti troškove njihove socijalne skrbi.

Umjereni reformatori predlažu restrukturiranje glavnih imigracijskih tokova kako bi imigranti po svojim kulturnim, obrazovnim i drugim obilježjima više odgovarali nacionalnim potrebama. U tome se umjereni zagovornici imigracije približavaju njezinim umjerenim kritičarima. Najčešće se traži povećanje kontingenata visokoobrazovanih i kvalificiranih imigranata na račun obiteljski vezane imigracije.

³⁰ Paradigmatičan je primjer za to dobro poznati slučaj Clintonove kandidatkinje za mjesto javnog tužitelja Zoe Baird koja nije mogla biti imenovana kad se ustanovilo da je i sama protuzakonito zapošljavala neovlaštenog imigranta, mada je imala prihode od više stotina tisuća dolara. Štoviše, pokazalo se da ona nije izniman slučaj, i zapravo nije bilo lako naći odgovarajućega kandidata koji nikada nije uposlio nekog ilegalnog imigranta ili imigranticu, barem kao *babysitter* za povremeno čuvanje svoje djece.

³¹ Iako se zahtijeva i pojačana granična kontrola i kažnjavanje poslodavaca koji zapošljavaju imigrante bez valjanih dokumenata, glavina reformskih mjera usmjerena je na sprječavanje nezakonitih imigranata da za sobom dovode žene i djecu.

Zagovornici novoga imigracijskog restrikcionizma često se pozivaju na ispitivanja javnoga mnijenja. U svim novijim ispitivanjima većina, a u nekim slučajevima i dvije trećine ispitanika, izjašnjava se za veće ili manje smanjenje imigracijske razine. Pri tomu se ne uzima u obzir u kojoj mjeri su vladajuće političke elite fabricirale imigraciju kao nacionalni problem da bi skrenule pozornost javnosti od svoje odgovornosti za razne socijalne probleme. Pa i ti nalazi javnog mnijenja, dobiveni u ozračju antiimigracijskih političkih kampanja, nerijetko se pogrešno prikazuju. Primjerice, u anketi koju je 1994. proveo Nacionalni centar za istraživanje javnoga mnijenja (*National Opinion Research Center*), 34 posto ispitanika izjasnilo se za veliko smanjenje imigracije, a idućih 28 posto za malo, dočim je trećina bila zadovoljna sadašnjom razinom ili se čak zalagala za njezino povećanje. Pravi zaključak trebao je biti da većina ne traži znatne promjene imigracijske politike, a ne obrnuto, kao što je predstavljeno javnosti. Koliko je javno mnijenje podložno manipulaciji, pokazuje i ispitivanje provedeno 1993., koje je pokazalo da gotovo 2 od 3 ispitanika vjeruje da većina imigranata dolazi ilegalno iako je, prema procjenama, riječ o skupini koja čini manje od četvrtine ukupne imigracije (Feagin, 1997: 38, 31).

Neki su komentatori, kao Fix i Passel, pokušali usustaviti strategijske ciljeve suvremene američke imigracijske politike, a drugi, poput Isbistera, dokazuju da Imigracijski zakon iz 1990. i cijela novija legislativa počiva na političkom kompromisu suprotstavljenih interesnih skupina, od kojih ni jedna nije potpuno zadovoljena. Za razliku od dvadesetih godina 20. stoljeća, vodeće političke snage zemlje ne mogu postići nacionalni konsenzus o imigracijskoj politici (Isbister, 1996: 68–70).

K tomu, postoje ozbiljne sumnje u stvarne mogućnosti učinkovite restriktivske imigracijske politike, u situaciji velikoga imigracijskog pritiska na zemlju, podgrijavane neuspjesima zaustavljanja masovne ilegalne imigracije na južnim granicama, unatoč brojnim i moderno opremljenim graničarima (Mills, 1994: 26).³²

No, ne radi se samo o čuvanju granica od ulaska nezakonitih imigranata. Jer, čak kad bi se njih uspjelo potpuno zaustaviti, ostala bi visoka razina legalnih imigracijskih kontingenata i još veći pritisak onih koji čekaju i nastoje ući u zemlju, dok god ona pruža nadu i ekonomske mogućnosti rastućem korpusu svjetskih migranta, otišlih zbog različitih razloga iz svojih dotadašnjih obitavališta. Za usmjerenje mnogih od njih baš prema Americi dobrim dijelom je odgovoran američki ekonomski ekspanzionizam i vanjska politika, odnosno upletenost u glavna svjetska krizna žarišta. Iako se površnim promatračima i ogorčenim protivnicima sadašnjih imigranata čini da oni »padaju s neba«, velika većina njih zapravo dolazi iz područja pod izrazitim američkim ekonomskim i političkim utjecajem.³³ Širenje američkoga kapitala i eksploatacija svjetskih resursa uzrokuje masovne populacijske po-

³² Početkom devedesetih pogranična policija, koju čini 3.000 federalnih agenata, patrolirala je duž 2.000 milja granice s Meksikom. Graničari su, primjerice, 1992. presreli 1,2 milijuna potencijalnih nezakonitih imigranata. Kako ih se ne može i nema smisla zatvoriti, poslani su natrag, da bi većina ponovno pokušali ući u SAD. Procjenjuje se da ih u tome godišnje uspije između 100.000 i 600.000 (Rothstein, 1994: 48–49).

³³ Imigracija iz Tajvana, Koreje, Vijetnama i drugih azijskih zemalja potaknuta je američkim političkim upletanjem u političke sukobe i/ili gospodarski razvitak tih zemalja.

make kao posljedicu »racionalizacije« gospodarstva ili »strukturalnog balansa«. ³⁴ Istodobno, to dovodi do podinvestiranja u domaće gospodarstvo i time se smanjuje broj radnih mjesta, za što se onda krive imigranti.

Ukratko, suvremena američka imigracijska politika suočena je s problemima i proturječnim interesima složenijim nego ikad. Kao najmoćnija gospodarska sila i glavna imigracijska zemlja svijeta, SAD su postale i ključnim čimbenikom globalizacije suvremenih migracijskih tokova, koje potiče svojom ekonomskom ekspanzijom i političkom ulogom prvoga svjetskog policajca. Istodobno, važni gospodarski sektori zemlje, pa i način života srednjih klasa, postali su ovisni o visokoj razini imigracije. Zbog ekonomskih, političkih i rodbinskih interesa, pa i moralnih razloga, važne sekcije stanovništva i moćne skupine i dalje zagovaraju masovnu imigraciju, koja se nastavlja zahvaljujući već i »zakonu« svoje inercije. S druge strane, sve više raste otpor spram imigracije, kako zbog naraslih socijalnih troškova i straha od gubitka radnih mjesta, tako i obnovljenih natavističkih sentimentata protiv »stranaca« koji, »hraneći« multikulturalizam, navodno ugrožavaju sam kulturni identitet Amerike. Zbog svega, teško se može očekivati nacionalni konsenzus vodećih političkih snaga zemlje, barem o ključnim pitanjima imigracijske politike, a bez njega ona će, po svemu sudeći, i dalje predstavljati labilan kompromis proturječnih ciljeva i interesa.

LITERATURA

BADE, Klaus i Myron WEINER (1997). »Introduction«, u: K. Bade i M. Weiner (ur.). *Migration Past, Migration Future: Germany and the United States*. Providence – Oxford: Berghen Books, str. VII–XVII.

BEAN, Frank, George VERNEZ i Charles KEELY (1989). *Opening and Closing the Doors: Evaluating Immigration Reform and Control*. Washington.

BEAN, Frank, Robert CUSHING i Charles HAYNES (1997). »The Changing Demography of U.S. Immigration Flows, Patterns, Projections, and Contexts«, u: K. Bade i M. Weiner (ur.). *Migration Past, Migration Future: Germany and the United States*. Providence – Oxford: Berghen Books, str. 120–155.

BORJAS, George (1994). »Tired, Poor, on Welfare«, u: Nicolaus Mills (ur.). *Arguing Immigration: The Debate over Changing Face of America*. New York: Touchstone, str. 76–81.

BRIMELOW, Peter (1995). *Alien Nation: Common Sense about America's Immigration Disaster*. New York: Random House.

CASTLES, Stephen i Mark MILLER (1993). *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*. New York: The Guilford Press.

³⁴ Kritičari mehaničkoga potisno-privlačnog modela međunarodnih migracija s pravom ističu da nije samo razlika u razini ekonomske razvijenosti, odnosno visini nadnica, između zemalja slanja i primitka migranata odgovorna za pokretanje migracija, nego socijalna dislokacija potencijalnih migranata u njihovim izvornim zajednicama, uzrokovana često baš procesima modernizacije i stranoga ulaganja (Isbister, 1996: 15).

- CHAVEZ, Leo R. (1997). »Immigration Reform and Nativism: The Nationalist Response to the Transnationalist Challenge«, u: Juan F. Prea (ur.). *Immigrants Out! The New Nativism and the Anti-Immigrant Impulse in the United States*. New York – London: New York University Press, str. 44–60.
- CHAVEZ, Linda (1994). »Immigration Politics«, u: Nicolaus Mills (ur.). *Arguing Immigration: The Debate over Changing Face of America*. New York: Touchstone, str. 31–36.
- DERIENZO, Harold (1985). »Beyond the melting pot: preserving culture, building community«, *National Civic Review*, god. 84, br. 1.
- EASTLAND, Terry (1997). *Ending Affirmative Action: the Case for Colorblind Justice*. New York: Basic Books.
- FEAGIN, Joe R. (1997). »Old Poison in New Bottles: the Deep Roots of Modern Nativism«, u: Juan F. Prea (ur.). *Immigrants Out! The New Nativism and the Anti-Immigrant Impulse in the United States*. New York – London: New York University Press, str. 13–43.
- FIERMAN, Jaclyn (1994). »Is Immigration Hurting the U.S.?«, u: Nicolaus Mills (ur.). *Arguing Immigration: The Debate over Changing Face of America*. New York: Touchstone, str. 67–75.
- FIX, Michael i Jeffrey PASSEL (1994). *Immigration and Immigrants: Setting the Record Straight*. Washington: Urban Institute Press.
- FRANCESE, Peter (1994). »Aging America Needs Foreign Blood«, u: Nicolaus Mills (ur.). *Arguing Immigration: The Debate over Changing Face of America*. New York: Touchstone, str. 85–89.
- FREY, William (1996). »Immigration, domestic migration, and demographic Balkanization in America: new evidence for the 1990s«, *Population and Development Review*, god. 22, br. 4.
- FUKUYAMA, Francis (1994). »Immigrants and Family Values«, u: Nicolaus Mills (ur.). *Arguing Immigration: The Debate over Changing Face of America*. New York: Touchstone, str. 151–168.
- GLAZER, Nathan i Daniel MOYNIHAN (1963). *Beyond the Melting Pot*. Cambridge: MIT Press.
- GLAZER, Nathan (1997). *We are all multiculturalists now*. Cambridge: Harvard University Press.
- HANSEN, Marcus L. (1968). »The Peopling of the American Colonies«, u: Franklin D. Scott (ur.). *World Migration in Modern Times*. Englewood Cliffs: Prentice-Hall, str. 12–16.
- HERNSTEIN, Richard i Charles MURRAY (1994). *The Bell Curve: Intelligence and Class Structure in American Life*. New York: Free Press.
- HIGHAM, John (1975). *Send These to Me: Jews and Other Immigrants in Urban America*. New York: Athenaeum.
- HINZ, Evelyn (1996). »What is multiculturalism? A 'cognitive' introduction«, *Mosaic*, god. 29, br. 3.
- HUNTINGTON, Samuel P. (1997). *Sukob civilizacija i preustroj svjetskog poretka*. Zagreb: Izvori.
- ISBISTER, John (1996). *The Immigration Debate: Remaking America*. West Hartford: Kumarian Press.

- LIND, Michael (1996). *The Next American Nation: the New Nationalism and the Fourth American Revolution*. New York: Free Press Paperbacks.
- MILLS, Nicolaus (1994). »Introduction: The Era of the *Golden Venture*«, u: Nicolaus Mills (ur.). *Arguing Immigration: The Debate over Changing Face of America*. New York: Touchstone, str. 11–30.
- MULLER, Thomas (1997). »Nativism in the mid-1990s, Why now?«, u: Juan F. Prea (ur.). *Immigrants Out! The New Nativism and the Anti-Immigrant Impulse in the United States*. New York – London: New York University Press, str. 105–118.
- NOVAK, Michael (1996). *Unmentionable Ethnics, Politics & Culture in American Life*. New Brunswick: Transaction Publishers.
- OLSON, James S. (1994). *The Ethnic Dimension in American History*. 2nd ed. New York: St. Martin's Press.
- PASSEL, Jeffrey i Barry EDMONSTON (1994). »Immigration and Race: Recent Trends in Immigration to the United States«, u: Barry Edmonston i Jeffrey Passel (ur.). *Immigration and Ethnicity: The Integration of America's Newest Arrivals*. Washington: Urban Institute Press, str. 31–72.
- ROTHSTEIN, Richard (1994). »Immigration Dilemmas«, u: Nicolaus Mills (ur.). *Arguing Immigration: The Debate over Changing Face of America*. New York: Touchstone, str. 48–63.
- SALINS, Peter (1997). *Assimilation: American Style*. New York: Basic Books.
- SCHLESINGER, Arthur M. (1992). *The Disuniting of America*. 2nd ed. New York – London: W. W. Norton.
- SCHMIDT, Alvin (1997). *The Menace of Multiculturalism: Trojan Horse in America*. Westport: Praeger.
- STEINBERG, Stephen (1989). *The Ethnic Myth: Race, Ethnicity and Class in America*. Boston: Beacon Press.
- UEDA, Reed (1994). *Postwar Immigrant America: A Social History*. Boston – New York: Bedford Books.
- WINER, Myron (1995). *Global Migration Crisis*. New York: Harper Collins.

Milan Mesić

AMERICAN MIGRATION CONTROVERSIES

SUMMARY

The USA has been and has remained the world's most important immigration country. The last quarter of the 20th century has been marked by a new mass immigration wave that in absolute size of the immigration flow can be compared to the highest flows in the previous century. This recent migration, however, differs from traditional immigration to America in that it includes a greater ethnic, religious and cultural diversity. The vast majority of today's immigrants, both legal and clandestine, come from Latin American countries, whereas immigration from Europe is now negligible. The massiveness and non-European composition of the immigrants has provoked sharp criticism of the government's immigration policy by opponents of (current) immigration. Nevertheless the political block that supports immigration is strong, so that heated debates for and against immigration continue and a consensus on the question of further immigration strategy can be expected only within the upcoming century. Many feel that the immigration question, along with multiculturalism, is a key theme in America after the end of the "Cold War". The present immigration debates include key questions relating to American social and economic development, as well as the question of cultural and national identity. In order to give readers, less acquainted with current debates on modern immigration in America, the possibility to better follow and understand their present aspects, the author first systematically reviews the basic characteristics of modern immigration flows to America. The following chapters of the article give a critical discussion on the economic, demographic, ecological and cultural questions of immigration. Finally, the author treats the problems of immigration policy, which, in a way, rounds out the discussion and brings him to certain conclusions.

KEW WORDS: migration, immigration policy, multiculturalism, USA